

èSTORIA - Na festivalu jutri o goriški večplastni identiteti

»Zbledele« večjezične barvne odtenke danes z vnemo iščemo pod pepelom pozabe

Bilo je leto 1966, ko je Biagio Marin v predgovoru k izdaji *La poesia, oggi* (Incontro culturale Mitteleuropeo) zapisal: »Qui a Gorizia nacque nel 1887, il poeta filosofo Carlo Michelstaedter: qui fece i suoi studi ginnasiali il poeta sloveno Alojz Gradnik /.../ e, prima di lui, nello stesso ginnasio, che tutti noi frequentavamo, /.../ aveva studiato il poeta sloveno Simon Gregorčič.« (Tu v Gorici se je leta 1887 rodil filozof Carlo Michelstaedter: tu je gimnazijski študij opravil slovenski pesnik Alojz Gradnik /.../ in pred njim je na isti gimnaziji, ki smo jo vsi obiskovali /.../ študiral slovenski pesnik Simon Gregorčič, Marin 1966: 29–30).

Bilo je v približno istem času, leta 1960, ko Alojz Gradnik, takrat stanujoč v Ljubljani, prejme pismo nekoliko mlajšega pesniškega kolega Aurelia Cantonia (Lela Cjantona) iz Vidma, v katerem se furlanski pesnik zahvaljuje Gradniku za prevode furlanske lirike, ki so bili objavljeni v slovenski reviji *Naša sodobnost* leta 1960. Cantoni zaključuje svoje pismo s pozdravi v furlanščini in sledečo mislijo: »Mi avvedo ora che il fatto di non conoscere lo sloveno, cioè la lingua di un popolo confinante, costituisce per me una grande lacuna.« (Zdaj se zavedam, da je nepoznavanje slovenščine, torej jezika sosednjega naroda, moja velika vrzel).

Navedena zapisa, ki datirata v čas izpred pol stoletja, razkrivata vsebine o literaturi na stičišču, o večjezični literaturi za časa Avstro-Ogrske. Zadnji zapis obenem razkriva pomen jezikovne kompetence za spoznavanje literarnega bogastva v danem prostoru. Gorica je zagotovo eno od mest, ki od literarnega zgodovinarja zahteva večjezičnost, saj se njena literarna podoba zrcali v prepletu literarnih govoric v različnih jezikih.

Ravno predstavitev te, mnogokrat prezre večjezične literarne dejavnosti je bila v ospredju čezmejnega projekta med Slovenijo in Italijo, EDUKA2, ki se je sklenil konec letošnjega aprila. Znotraj tega projekta sem s skupino srednješolskih in osnovnošolskih učiteljev iz Slovenije in Italije, pa tudi s pomočjo sodelavcev in študentov humanistike Univerze

v Novi Gorici ter nekaterih požrtvovalnih kulturnih delavcev v regiji pripravila učbenika o čezmejni in manjšinski literaturi, kot didaktično gradivo, ki bi pomagalo nadgraditi oziroma obogatiti pouk književnosti na programskem območju. Zamisel za tovrstno gradivo se je pravzaprav porajala že tekom predavanj, ki sem jih izvajala v okviru predmeta Literatura na stičišču, obveznega predmeta na prvostopenjskem študijskem programu slovenistika Fakultete za humanistiko Univerze v Novi Gorici. Pri tem predmetu, katerega nosilci so bili na začetku novogoriške slovenistike velika imena literarne zgodovine, med njimi žal pred kratkim preminula profesorica Lojzka Bratuž,

sem v začetni fazi predavala predvsem književnost Slovencev v Italiji. Morebiti je bil ravno uvodoma omenjeni Alojz Gradnik, čigar pesniški in prevajalski opus sem preučevala vrsto let, tisti pesnik, ki je preusmeril moj pogled od nacionalno koncipirane literarne zgodovine k regionalno usmerjeni primerjalni književnosti, tako da sem v predavanju začela vse bolj vključevati primerjalni vidik, prikaz literature na danem območju v različnih jezikih, s poudarkom na literarnih stikih med različnimi (nacionalnimi) literarnimi sistemi. Vedno znova sem namreč prihajala do spoznanja, da literarnozgodovinska oznaka Gradnika kot pesnika, ki je »drugačen« od ostalih pesnikov, velja v prvi vrsti znotraj primerjav med Gradnikom in osrednjeslovenskim prostorom. Ko fokus preusmerimo od »literarnega centra« (Ljubljane) na »literarno obrobje« oziroma vozlišče literarnih sistemov (Gorico), in torej na Gradnikov pesniški izraz, pogledamo skozi presečišče takrat živečih pesnikov, denimo furlanskih pesnikov z območja Gorice, njegovih sodobnikov, tudi sošolcev na nemški gimnaziji, se nam Gradnik izrisuje kot »tipičen« književnik v dani regiji. S pomočjo tega gledišča šele dobimo ključ do Gradnikove poezije, vezane na goriški prostor. Raziskovalni premik, ki smo ga naredili, je torej v tem, da smo vzeli pod drobnogled regijo in od blizu pogledali, kaj se je dogajalo na tem literarnem stičišču.

Sprememba v gledišču nam med drugim omogoča, da literaturo na stičišču ugledamo v barviti, večjezični podobi. Gorica se tako izrisuje kot bleščeča zvezda pri Gradniku (sonet *Gorica II*), zvezdnato je nebo nad Gorico v verzih Gradnikovega sodobnika Sofronia Pocarinija, v pesmi *Gorizia*. »Po duši blaga, tiha si, prijazna,« je pesniški nagovor Gorice izpod peresa pesnika naslednje generacije Janeza Povšeta (*Pesem Gorici*). »Da ponta di chista mont / di muart / jo ciali la vita di Gurissa« (Z vrha tega hriba / smrti / opazujem utripanje Gorice; prev. Dana Čandek), pravi Celso Macor (iz pesmi *Da ponta di chista mont*).

Sledeč temu načelu postanejo barviti tudi posamezni predeli Gorice, njeni trgi in ulice ter obdajajoča jo narava. Na Travniku tako ne odstiramo zgolj literarnih sledi, ki so jih zapustili pesniki, pišoči v slovenščini, denimo Alojz Gradnik (*Na Goriškem gradu*) in Ljubka Šorli (*20. maj v Gorici*), temveč sočasno odkrivamo tragične dimenzije v poeziji italijansko pišočega Carla R. Michelstaedterja, ki je živel v hiši na tem trgu. S pesnikom Simonom Gregorčičem ga povezuje pesem o reki Soči *All'Isonzo*.

Gregorčič je našel svoj prostor v Ljudskem vrtu v Gorici. O tem parku je svoj čas pisal Franz Xaver Zimmermann, profesor nemškega in klasičnih jezikov na nemški gimnaziji v Gorici za časa Avstro-Ogrske. Njegova pripoved *Mittagskonzert im Giardino Pubblico* (Opoldanski koncert v Ljudskem vrtu) se končuje s podobo furlanskega pesnika Pietra Zoruttija: »Und dann erst lächelt der alte Zorutti voll stiller Freude vor sich hin, dann, wenn das Mittagskonzert im Giardino schon längst zu Ende ist.« (Šele ko se je opol-

danski koncert v Ljudskem vrtu že zdavnaj izpel, se stari Zorutti od tihega veselja pritajeno nasmehne; prev. Dana Čandek.)

Literaturi v nemškem jeziku lahko sledimo tudi, če pot nadaljujemo po Verdijevem korzu, vse do kavarne Caffè Teatro, kjer se odvija roman Iva Volkmarja

Marietta. *Ein Roman aus Görz* (1918), ki pripoveduje o vojni vihri, v kateri so »zbledele« vsi ti večjezični barvni odtenki. Danes jih z vnemo iščemo pod pepelom pozabe, jih skušamo na novo ovrednotiti, da bomo lahko bolj celovito doumeli literarno podobo regije in njene literarne procese ter, ne nazadnje, da bomo na tej osnovi spoznali delček nas samih.

GORICA - Začetek 15. festivala

Čas za èStoria

Danes o pravicah otrok, jutri Ana Toroš o goriški večkulturnosti

V Gorici se danes začena zgodovinski festival èStoria. Kulturna prireditev, ki jo v mestnem središču istoimensko združenje prireja že petnajstič, je letos posvečena družinam, o katerih bodo zgodovinarji, novinarji, pisatelji, antropologi, umetnostni kritiki in drugi gostje – skupno jih je 280 – spregovorili z najrazličnejših zornih kotov.

Za festivalsko »predjed« so organizatorji poskrbeli včeraj s predvajanjem filma *Aleksandrinke* režiserja Metoda Pevca, danes sta na vrsti še dva celovečerca. V jutranjih urah bodo za nižješolce zavrteli film *Tokio Godfathers*, zvečer ob 20.30 pa bodo v dvorani goriškega Kinemaxa predvajali *Captain Fantastic*. O filmu bosta spregovorila Paolo Lughini in Corinna Michelin. V popoldanskih urah sta na vrsti dve predavanji, ki jih prireja šotor mladih, prizorišče pa bo v Palači De Grazia. Ob 17. uri bo o pravicah otrok, žensk in žrtev predaval odvetnik Girolamo Andrea Coffari. Ob 18. uri pa sledi »aperitiv z zgodovino«: v ospredju bo moda kot identiteta in protest v obdobju poljskega komunizma.

Ob glavni letošnji temi bodo na dogodkih, ki se bodo od danes do nedelje zvrstili v šotorih v Ljudskem

Gorica je zagotovo eno od mest, ki od literarnega zgodovinarja zahteva večjezičnost, saj se njena literarna podoba zrcali v prepletu literarnih govoric v različnih jezikih

vrtu in na ostalih festivalskih prizoriščih v mestnem jedru, obravnavali tudi številna druga vprašanja: med temi sta goriška večkulturnost in večjezičnost pred nastopom nacionalizmov, o kateri bo tekla beseda jutri v palači De Grazia. Ob 11.30 bo o goriški večplastni identiteti med literaturo in zgodovino skupaj s profesorjema Pierom Marangonom in Gabrielejem Zanellom ter znanstveno sodelavko Zgodovinskega inštituta Milka Kosa ZRC SAZU Nevo Makuc predavala izredna profesorica dr. Ana Toroš s Fakultete za humanistiko Univerze v Novi Gorici: bralcem Primorskega dnevnika ponujamo v sosednjem članku njen prispevek o Gorici kot literarnem stičišču in mestu, ki je navdihnilo pesnike različnih narodnosti.

Festival prinaša tudi omejitve prometa

Osrednje festivalsko prizorišče bo kot vsako leto v Ljudskem vrtu. Z včerajšnjim popoldnevom in do ponedeljka, 27. maja, bo na Verdijevem korzu med ulicama Petrarca in Dante veljala zapora prometa.

Izr. prof. dr. Ana Toroš

Slušatelji predavanja na festivalu eStoria na arhivskem posnetku

BUMBACA